

Horváth Anett, Penészlek

SAVALE - EGYÜTT

**©A Gyermekjóléti Alapítvány / „SAVALE – EGYÜTT”
Roma-Magyar Együttélés Civil Szervezet kiadványa (2020)**

Kedves Olvasóink!

A Savale-Együtt c. könyvünk célja nem más, mint árnyaltan felvillantani a hazai legnagyobb létszámú kisebbség , a cigányság / romák történelmét, kultúráját.

Hazánk lakosság hál' Istennek sokszínű, így összességében nem beszélhetünk egységes cigányságról sem, hiszen közöttük is vannak rendkívül jóléti körülményben élők, ugyanakkor valóban , a többségük szegénységben, sőt, mélyszegénységben él. A társadalmi, gazdasági, szociális életkörülmények kihatnak az adott egyén / közösség kulturális, képzési körülményeire is.

Könyvünkben kitűnő tanulmányokat olvashatnak a cigányság évszázadokkal ezelőtti történet megtelepedéséről, a cigány törvényességről és kulturális sokszínűségükről is; bemutatkozik a berettyóújfalui Igazgyöngy AMI, ahol elhivatott pedagógusok és segítők foglalkoznak rendkívül eredményesen a hátrányos helyzetben élő- köztük jelentős számban roma – gyermekekkel.

A sok szép, színes alkotás által illusztrált könyvünket jószívvel ajánlom figyelmébe romáknak és nem romáknak, gyermekeknek, szülőknek, pedagógusoknak...egyszóval: mindenkinek, aki egy kicsivel többet szeretne tudni a köztünk és velünk élő romákról.

Rátz Ottó

*Magyar Köztársasági Bronz Érdemkereszt-díjas
mesterpedagógus, szaktanácsadó, szakértő,
a Gyermekjóléti Alapítvány elnöke*

Léb Jázmin Zoé rajza

Bujdosó Barbara rajza

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Könyvünk a
ROM-RKT-19-B pályázati
program keretén belül jelent
meg;

Köszönjük a kötet
szívnvalas összeállításához
**Dr. Pintér Gábor, Pavlóczki
Béla, Aros Lilla Kitti**
tanulmányait, s külön
köszönjük a gyermekeknek a
sok szép rajzot!

Gyermekjóléti Alapítvány

DR. PINTÉR GÁBOR

A „Romani Kris” (Cigány törvény), mint egy napjainkban működő és érvényesülő sajátos törvénykezési forma

A Romani Kris, mint jogszokás

Vannak olyan jogi népszokások, amelyek egy adott népcsoportra jellemzőek. Ilyen a Magyarországon Békés megye déli részein élő oláh cigányok között ma is élő jogi népszokás a cigány törvény, ahogy a cigányok maguk közt mondják a „Romani Kris.” A kifejezést hallva Gyöngyössy Bence azonos néven alkotott filmje jut eszébe az embernek, amely filmművészeti alkotás a Lear király drámájának egy modern kori népi hasonmásának mondható. Számos tanulmány született már a cigány törvényről, nálam szakavatottabb szerzők tollából, mégis érdemes egy pillantást vetnünk arra, hogy a modernkori jogalkalmazásban hol szerepelnek, hol fordulnak elő hasonló jogi megoldások, motívumok.

Ahhoz azonban, hogy a cigányság törvénykezési szokásait megismerjük, megértsük, elengedhetetlen, magát a cigány kultúrát, néprajzot megismerjük. A romológia elnevezésű tudományág - amelyet már több egyetemen is oktatnak – szélesebb összefüggésekben vizsgálja a romák történetét, mindennapos tevékenységét, vallását, néprajzát, kultúráját, nyelvét. Célszerű lenne

elmélyednünk ezekben, hogy megértsük a cigány törvény lényegét. Idő hiányában viszont ez most nem lehetséges, így szemezgetünk egy adott szokás világából. Abban biztos vagyok, hogy mindenki találkozott már roma emberekkel és valamilyen elképzelést, viszonyt alakított ki a magában a cigányság irányába. Legyen akár pozitív vagy negatív előítélete irányukban, egy biztos: amit az ember nem ismer, attól fél, mondják a szakavatottabbak. Lehet benne valamilyen igazság. Éppen ezért nagyon fontos, hogy minél többet megtudjunk a romákról, életükről, szokásaikról. Ehhez a megismeréshez ad segítséget magasabb fokon a velük foglalkozó tudomány, a romológia. A tudományt megismerve láthatjuk, hogy nem beszélhetünk egységes cigányságról, mint etnikumról, hiszen számos genetikai, történeti, nyelvi kulturális különbség fellelhető köztük. Vizsgálódásunk tárgya, mint már korábban is említettem a dél-békési oláh cigányok sajátos törvénykezési szokásvilága. A Romani Kris kifejezés alatt átfogó értelemben értjük magát az intézményt, eljárásrendet, bírói fórumot, szokásjogot. Olyan sajátos intézmény, amely egyedi, különleges, az állami jog és igazságszolgáltatás kiküszöbölésével az oláh cigány népcsoporton belüli sajátos vitáit rendezi. Ahhoz, hogy megértsük a cigány törvény lényegét pár mondatban az oláh cigány népcsoportot érdemes megismertetnünk. *„Oláh cigány. Szintén az indiai eredetű cigány nyelvet beszélik, de magyarországi megjelenésük előtt évszázadokon keresztül éltek – többnyire rabszolgaként –*

Románia, Moldva területén, onnan a 19. század második felétől vándoroltak tömegesen Magyarországra. A román hatás nagyon erős nyelvükben, ezért is kapták az oláh nevet, mely románt jelent. Ennek a nyelvnek számos dialektusa létezik, melyeket a régi cigány törzsekhez kötnek, melyek elsősorban foglalkozási alapon különültek el egymástól. Legismertebb, és a 20. század során irodalmi nyelvvé fejlesztett dialektusa a lovári, mely a lókereskedő réteg (legfelső kaszt) nyelvjárása; a magyarországi oláh cigányok kb. 90%-a ezt a dialektust beszéli. Egyéb törzseik még pl. a kelderari vagy kelderás (rézműves, üstfoltozó), a csurari (köszörűs, késes), de külön törzset alkottak a sátoros, a zsebtolvaj, a dögös (elhullott állatokat gyűjtő), a szőnyegkereskedő, a halász, stb. foglalkozáshoz tartozó csoportok. Régi foglalkozásaik a fentieken kívül pl. a medvetáncoltatás vagy a vályogvetés.”¹

Természetesen érinti a romológia tudománya a roma vitakultúra, jogi népszokások, szokásjog területét is. A roma népcsoportokban élő vitás felek konfliktusfeloldási vagy megoldási döntéshozatali eljárásrendjét szabályozza a cigány törvény intézménye, mondhatnánk egyszerűen. Mégis a cigányság törvénykezési szokásainak etnikumok, kultúrák szerint számos nemzetközi és hazai változata kialakult. Ahány ház, annyi szokás. Mondhatnánk ahány roma népcsoport,

---

¹ Dr. Balogh Zoltán, Fábiánné Andrányi Katalin: Romológiai ismeretek 26. o.

annyi változat. A roma népcsoporton belül is különösen az oláh cigányok használják a cigány törvényt. Különösen Magyarországon Békés megyében és Erdélyben, Romániában elfogadott jogi népszokás. Tárkány Szűcs Ernő jogtudós, a magyarországi jogi etnográfia úttörője a következőképpen határozza meg a jogi népszokás fogalmát: *„a jogi népszokás olyan, az emberi magatartást befolyásoló tényleges gyakorlat, melyet nem az állam, az egyház vagy valamely hatalmat gyakorló személy alkotott és kényszerített ki, hanem a társadalom különböző kisebb-nagyobb közössége a tényleges gyakorlat folytán belülről fejlesztett ki. Ez a jogi praxis kifejezi a közösség meggyőződését a társas viszonylatok, a személyek, az anyagi kultúra és a közügyek rendjéről. Az életviszonyokban jelentkező érdekek egyeztetésére szolgál, tiltást, megengedést vagy megparancsolást tartalmazó kötelező s a közösség által kikényszerített szabály.”*² A szokásjog tartalmazza a jogi népszokások egyes elemeit, ezeknek összességét. A szokásjog nem egy újkeletű dolog, hiszen már az ókorban a római jogban is elismerték jogforrási jellegét. A „mores maiorum”, az idősek, bölcssek, vének tanácsai vagy döntései meghatározták a mindennapi közösségi élet irányát, szokásjogát. a jog, mint kikényszeríthető erő, az adott közösség jogrendjében, ítélkezési gyakorlatában játszik szerepet. Alapvető különbség a szokásjog és az állam alkotta jog között, hogy

---

² Tárkány Szűcs Ernő: Magyar jogi népszokások. Budapest, Gondolat, 1981, 41. o.

nyilvánvalóan az utóbbi erősebb, mert az állami jog, mint kényszerhatalom a törvény erejével kikényszeríthető, szankcionálható. A cigány törvény is kikényszeríthető természetesen, de a felek önként alávetett akaratából. Ha valamelyik roma nem tartaná be a Romani Krisben foglaltakat, az önmagát zárná ki a közösségből. Ez a legsúlyosabb büntetés, gádsóvá válás, azaz kvázi jogilag valaki megszűnik roma lenni. A cigányság mintegy kiközösíti az illetőt, aki nem tartja be a törvényben foglaltakat. Ebből is látjuk, hogy milyen ereje van a romák között a cigány törvénynek.

A szokásjog és az állam alkotta jog megfér egymás mellett, az előbbi az utóbbit segítheti, részévé is válhat, vagy egymás mellett létezhet. A kétfajta jog megegyezően, de eltérően is szabályozhat egy adott magatartásformát. Sokáig vitatott volt a magyarországi néprajzosok, etnográfusok között, hogy egyáltalán létezik-e a cigány törvény, mint élő szokásjog, vagy már kihalt. Loss Sándor - Lőrincz Veronika: Romani Kris a dél-békési oláh-cigányoknál c. tanulmánya olyan kutatásokon alapszik, amely megerősíti a fent nevezett jogintézmény létezését kutatásokra alapozva. Erdős Kamil, akinek kutatásait Tárkány Szűcs Ernő is felhasználta, szintén megerősíti tanulmányában a cigány törvény létezését.³ Elfogadhatjuk, hogy egy ma is létező jogi népszokással állunk szembe, amely az alkalmazási területén szintén úgy

---

³ Erdős Kamil: Cigány - Törvénytörés (Romani - Kris). Néprajzi Közlemények, IV. évf. (1959), 1-2. szám, 203-214. o.

viselkedik, mint az állami jog, hiszen a konfliktusban szemben álló felek a döntést magukra kötelezően elismerik, s azt végrehajtják, hiszen az eljárásban alávetik magukat a cigány törvénynek. Természetesen a vitában álló felek fordulhatnak az adott ország jogrendjéhez, amelyben élnek, amelynek állampolgárai, mégis valamilyen okra vezethető vissza, hogy jóval egyszerűbben, költséghatékonyabban, sajátos „bírói” fórumot választanak és oldják fel vitájukat. Nyilván ebben rejlik a szokás ereje, hogy adott népcsoporthoz, nemzetiséghez tartozva, magukévá teszik a jogszokást, tovább éltetik, folytatják őseik hagyományát. Mint említettem számos szaktudós, többek között Erdős Kamill, Tárkány Szűcs Ernő, Loss Sándor, Lőrincz Veronika, Szekeres Diána foglalkoztak leginkább a Romani Kris intézményével, cigány jogi népszokásokkal, szociológiai vizsgálatokkal. Sajnos Loss Sándor fiatalon elhunyt autóbalestben, ígéretes tehetség volt, aki jelentős kutatásokat végzett a békési oláh-cigányok körében Romani Kris tárgykörben. Illő, hogy pár sorban róla itt is megemlékezzünk. A jogszociológia könyvéből még én is tanultam jogi egyetemi éveim, tanulmányaim alatt.

Loss Sándor (1961 – 2004)⁴

Loss Sándor 1961-ben született a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Kállósemjénben. 1986-ban szerzett jogi diplomát Miskolcon, majd 1989-ben szociológusként végzett az ELTE-n. 1999-ben szerezte meg PhD-fokozatát szociológiából a Miskolci Egyetemen. 1986-tól oktatott a Miskolci Egyetemen: előbb a Társadalomtudományi Intézetben, majd az Állam és Jogtudományi Karon, 2001 óta a Bölcsészettudományi Karon, 2002-től 2004. június 30-ig a Szociológiai Tanszéket vezette. 2001-től volt a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán a Jogbölcseleti és Jogszociológiai Tanszék vezetője. 1992-től 2001-ig a Szegedi Egyetem jogi karán is oktatott. Jogvédőként tevékenykedett, mint a NEKI és a Helsinki Bizottság munkatársa, HEFOP pályázatokat bírált el, alapítványok munkájában közreműködött kurátorként. Alapítója és szervezője volt a Miskolci Polgári Szalonnak, alapítója és elnöke az Új Miskolcért Egyesületnek. Ötletadója és szakértője volt a Romani Kris című, Bódis

---

⁴ <https://www.ojji.u-szeged.hu/kontroll/loss.htm>

Kriszta rendezte díjnyertes filmnek. *2004. október 14-én halt meg autóbalesetben*”.⁵

A Romani Kris, mint egy sajátos törvénykezési forma

A cigány törvény egy olyan sajátos törvénykezési forma, amely leginkább az oláh cigányokra jellemző. Az állami törvények nem ismerik el mégis nagy népszerűségnek örvend a cigányok körében. Mondhatnák főleg a polgári jogi jellegű (családi, kereskedelmi, stb.) vitás ügyekben alkalmazzák. A jelentősége abban van, hogy a döntés a felekre kötelező érvényű, amelyet a kötelező érvénnyel a felek be is tartanak. Ezt az ítélkezési formát nagy becsben tartják a cigányok!

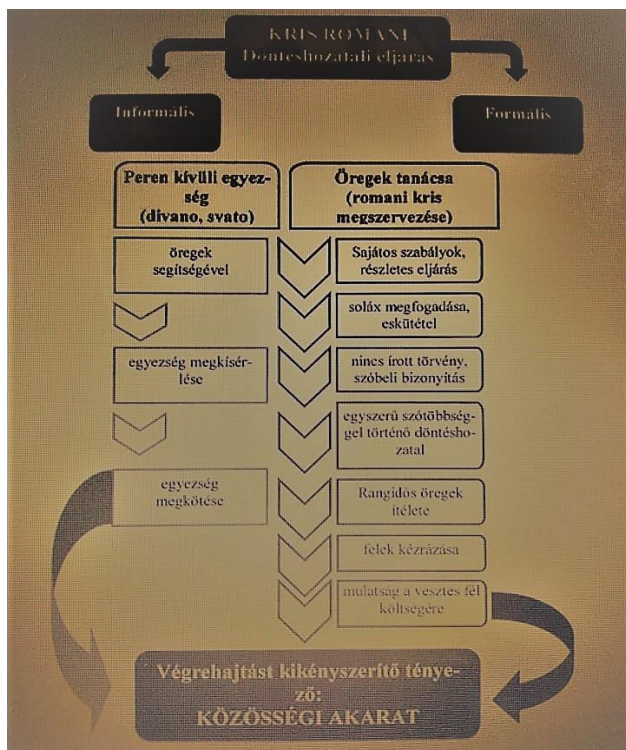
Gurbai Vivien rajza

---

⁵ Loss Sándor: A Romani Kris a dél-békési oláh cigányoknál, elmélet és gyakorlat; Fundamentum / 2005. 1. szám

Ahhoz azonban, hogy megértsük a törvény lényegét , pillantsunk az ábrára, amelyet Szekeres Diána kutatásai során készített.⁶

A **Romani Kris** egy olyan sajátos döntéshozatali eljárás, amely kétféle lehet: informális és formális eljárás. Az informális eljárás, ha kitekintünk a perjogi szabályozásra megfelel egy peren kívüli egyezségnek, míg

a formális eljárás megfelel a peres eljárás szabályainak. Az informális eljárás más források szerint a pert megelőző szakasznak is tekintendő! Akármelyik álláspontot tesszük magunkévá, az nyilvánvaló, hogy lényeges különbség mutatkozik a formális és informális eljárás között. A romák közötti vitás kérdések elrendezésére jellemző, hogy „házon belül” igyekeznek megoldani az általuk is nevezet „ügyet.” Fontos megállapítani, hogy csak roma és roma közötti vitás ügyek rendezését avatott a cigány törvény szolgálni. Szóba sem jöhet roma és nem roma közötti konfliktus esetén a törvény alkalmazása. Csak cigány és cigány közötti ügyben dönthet a cigány törvényszék. Természetesen a nagyobb horderejű ügyek, legyen az büntetőjogi vagy polgári jogi vonatkozású, az állami bíróságok előtt folyik. Amit viszont házon belül el tud intézni a roma közösség, azt megoldja a cigány törvény keretei között. Az ún. maradék kisebb jelentőségű ügyekben a cigányok a bölcs öregekre bízják a viták eldöntését. Ennek fő indokai: gyorsabb ügylezárás, előre ismert forma az eljárás során, költséghatékonyság, avagy a peres eljárás költségeinek megtakarítása (pl. illeték, ügyvédi költség, szakértői díj, stb.), azonnali jogerő és végrehajthatóság, res iudicata (ítélt dolog), hagyománytisztelt és szokásjog. Az eljárások során a roma nyelvet használják, beszélnek.

A cigány törvényt megelőző informális eljárás során szakaszokra, lépésekre osztható az eljárás. A felek először maguk próbálnak egyezsége jutni. Ebben az

egyeztető fórumban csak a felek beszélnek meg kényes dolgaikat egymással. Más fél nem avatkozik az ügybe, nincsenek egyéb alanyok az eljárásban. Ilyenkor egyeztetnek egymással, s előfordulhat az is, hogy egyezsége jutnak, így vita véget ér. Természetesen így el sem jut az eljárás a „Romani Kris” szakaszig. Ha viszont nem tudnak megegyezni, akkor kérik a náluk bölcsőbb öregek, szakértők tanácsát és a második szakaszba lépnek az ún. „divano” vagy „svato” következik. Ez egyfajta „peren kívüli egyezésnek” megfelelő szakasz szintén, informalizált eljárásrend. Ez már lehet többszereplős eljárás, ahol a vitás felek, tanácsadók vesznek részt és próbálnak szóban egy zárt körben megegyezni. Ha sikerül nincs tovább Romani Kris, ha nem, akkor az eljárás újabb szakaszba lép. Ez a két megelőző lépcső gyakran előfordul, hiszen jóval gyorsabb és időt kímélő folyamat. Ez pedig nagyon is fontos kérdés, hiszen a békési oláh cigányok nagy része lovakkal kereskedik. Korántsem mellékes kérdés az, hogy egy időben hosszú elhúzódó vita mennyire veti vissza az adott fél üzleti életét, kereskedelmi forgalmát. Ezen felül a kereskedelmi forgótőke rendelkezésre állásának szüksége, az esetleges kártérítés gyors rendezése, elősegíti a lókupecek további szabad, kötöttségek nélküli kereskedelmét.

A Romani Kris, azaz a cigány törvény, akkor jöhet szóba, ha a megelőző két szakaszban nem jutnak egyezsége. Ez már egy formális szakasz, amely szigorú

rendben zajlik. Persze ahogy az élet megkívánja apróbb változások itt is előfordulnak. Régen a nőket teljesen kizárták, nem cigányok (gádzsók) részvétele is maximum tanúként, szakértőként elképzelhető. Maga az eljárás is sajátos cigány nyelven folyik. A „cigány bölcsék tanácsa” csak ritka és kivételes ügyekben ül össze. Nem jósolható meg előre az ülések száma, vagy időpontja, amolyan eseti jelleggel különösen jelentős ügyben, vagy ha a vitázó felek kéri, ül össze a „roma törvényszék.” A cigány ítélkező testület ülése előtt több nap telik el, hiszen oda kell utazni a helyszínre a feleknek, bíróknak, egyéb szereplőknek. Általában egy nyugodt helyen történik a Romani Kris, lehet pl. udvar, vásár nem zajos része, sátor, csarnok, árokpárt, ház. Nem kizáró ok az sem, ha valamelyik vitában álló fél házában tartják meg a Romani Krist. A törvénykezés előtt a „perben” részt vevők mindegyike esküt (soláx) tesz. Ezt lehet szentképre, keresztre, akár történhet a templomban is az eskü. A csatka romabúcsúban beszerezett szent tárgy is megteszi adott esetben. Nagyon félnek az eskütől, mert aki hamis esküt tesz, hitük szerint arra nagy baj szállhat. A döntnökök arra esküsznek, hogy addig nem vesznek magukhoz ételt, italt, míg az ügyet bölcsen és igazságosan végleg le nem zárják. Hasonló kifejezéseket használnak, mint pl. „Vigyen el a devla (ördög), ha nem mondok igazat.”

A bíró személye

Nagyon fontos a bíró személye az eljárásokban. Fontos, hogy büntetlen előéletű, bölcs, nagy tapasztalattal és tekintéllyel rendelkező becsületes cigány férfi legyen. Ismerje jól a Romani Krist, a közösség elismerje, megbízzon benne. Gyakran költségtérítés nélkül bíraskodnak, de az ítélet után bőségesen megvendégelik őket. Nem beszélhetünk állandó bírókról, az adott ügy és a felek döntenek el, hogy kit hívnak bírónak. A tisztség nem örökölhető. Ha valakinek az apja kiváló bíró volt, még nem jelenti azt, hogy a fia is bíró lehet. A bírói tisztség nem kötelező, adott esetben visszautasítható. Senkit sem lehet kötelezni bírónak. Ha az ügy bonyolultsága vagy a felek személye vagy egyéb dolog indokolja. A visszautasításnak azonban komolynak kell lennie. Lehet, hogy a bíró, nem kompetens egy adott ügy megítélésében, vagy éppen valamelyik féllel ő maga is haragban vagy pont üzletben van. Vannak olyan bírók, akik még saját családtagjaik felett is vállalják az ítélezést. Ezek örvendenek a legnagyobb tiszteletnek. Aki a saját, legközelebbi hozzátartozóira esküdni mer, szintén nagy tisztelete van. A bírói pártatlanság náluk is evidens követelmény. A legidősebb bíró általában egy adott ügy főbírója, ő hallgat ki, ő teszi a kérdéseket a tanúknak, ő hirdeti ki az ítéletet. Ellenben „primus inter pares” elve szerint ő is csak első az egyenlők között. A bírók száma azt ügy súlyától függően általában 2-8 fő között mozog.

Nyilvánvalóan ez is összefügg az ügy nehézségével, az eltelt idővel. Határkörét tekintve a törvényszék nagy átlagban kártérítési-adóssági ügyekben és nőkkel kapcsolatos ügykörökben járt el, mint például a lányszöktetés, hűtlen elhagyás.

A bizonyítási eljárás

Az első kérdést a korelnök bíró teszi fel minden eljárásban. „*Mondjátok el testvéreim, hogyan történt az eset!*” A feleket időbelileg nem korlátozzák, cél a teljes igazság felderítése. Mindenki a saját maga módján adja elő magát. Az eljárásra a szóbeliség, nem az írásbeliség jellemző. Ez utóbbi szakértők esetén lényeges pl. orvosi igazolások, okiratok. Előfordul, hogy több napig tart az eljárás a részletes elbeszélés miatt. Az ügyet a legapróbb részletig elmondják. Csak akkor szakítja meg a bíróság, ha jelenlevő tömeg ellentetszését fejezi ki. A perben álló felek így nem érzik, hogy nem hallgatták meg őket. A felek meghallgatása után a bírák még feltehetnek tisztázó kérdéseket. Az eljárás nyelve természetesen cigány, magyarul nem beszélnek. A kívülállók gyakran azt érzékelik, hogy hatalmas perpatvar folyik, persze ez a cigány nyelv meg nem értéséből adódik. Mindenki érzelmei heves kifejezésével a saját igazát próbálja bizonyítani. Bizonyításban tanúkat is lehet felhasználni. A tanúk esküt tesznek, de gyakran az is előfordul, hogy végül is a tanú nem annak a félnek ad igazat, aki őt a *Romani*

*Kris*be hívta: olyan nagyon fél az eskü erejétől, hogy csakis a színtiszta igazságot mondja. Aki ismeri a romákat könnyen elképzei, ezen érzelmektől is túlfűtött, hollywoodi színészeket is néha megirigylő előadásmódot (pl. esküdözés, térdre bukás, könnyre fakadás). Az eljárás egyéb résztvevői (közönség) az érzelemnyilvánításon kívül végig passzív. Nem is avatkozhat a felek konfliktusába. Nagyjából az eskük letétele után a felek, megnyugodnak, hiszen arra számítanak, hogy ügyük rövid időn belül megoldódik.

Döntések és szankciók

A bírák akkor hozzák meg döntését, gondos mérleges után, amikor már a teljes ügyet megismerték. A döntést a korelnök bíró hirdeti ki, amely azonnal jogerőre emelkedik, ellene a fellebbezés kizárt. További különlegesség, hogy a döntések hasonló vagy azonos ügyekben nem egységesek. Összefüggést találunk, de az összehasonlítás végül is nem lehetséges. Írott törvények nincsenek, de precedensjellegű döntések a felek személyére, környezeti, vagyoni és családi háttérre tekintettel eltérések mutatkoznak. Az ítélet kihirdetése után a felek kézfogással ismerik el a döntést, újra esküt tesznek, ezzel is megerősítve a kihirdetett döntést. Az esetleges kiszabott kártérítést vagy büntetést megfizetik, megköszönik a bírónak a döntéshozást. Az ítélethirdetést gyakran napokig tartó mulatság követi, ahol jellegzetes

cigány ételeket szolgálnak fel. Általában a vesztes fél állja a költségeket, de lehet ettől való megállapodás vagy eltérés is. A felek gyakran új üzletet is kötnek egymással a korábbi vitát lezártnak tekintik. A bírók által hozott döntést a felek részéről önkéntes elfogadás jellemezi. Nincs szükség egyéb szankcióra, intézményre, ami a döntés végrehajtását kikényszeríti. A közösség ereje, a jelenlevő tanúk, és az önkéntes jogkövetés önmagában elég. Ha valaki nem tartaná meg a rá szabott kötelezettséget, azzal gyakran a saját halálos ítéletét írná meg, hiszen híre menne. Ez a „rossz” hír elegendő ahhoz, hogy a jövőben a roma társak közül senki se kössön vele üzletet. S mivel a romák jó része kereskedésből él, egy ilyen jogtiprással végleg kizárná magát a közösségből. Ezt pedig egy roma se kockáztatja meg. A cigány törvény íratlan törvény, olyan szokás, amely apáról fiúra száll. A kris szava szent dolog náluk. Ha valaki a kris döntése ellen cselekszik, az a közösség számára meghalt. Nem fizikailag, hanem a kereskedésben. Elveszti a bizalmat, és senki nem fog vele többet üzletet kötni. Jobban teszi, ha elköltözik egy ismeretlen helyre, mert ebben a régi közösségben ő már „senki”. A békési oláh cigányok legtöbbször lókereskedéssel foglalkozik. Egy-egy nagycsaládnak 2-30 vagy még több lovat birtokol. A lovak adásvételével kapcsolatos ügyek ennél fogva nagyon gyakoriak a kris előtt. A romák jobban megbíznak egy olyan ember ítéletében, aki maga is lovakkal foglalkozik, sokat tud a lovakról, mint az „állami” döntésekben,

amelyek jogi logikáját és szankcióit ilyen speciális kérdésekben nehezen fogadják el. A legélénkebb közösségi élet a vásároknak zajlik, ilyenkor sok adásvétel adhat alapot a konfliktusra, a Romani Kris alkalmazására. Gyakran rögtönzött összehívásra kerül sor, amelyen a Romani Kris alkalmazásra kerül. A jellegzetes vagy bonyolult ügyek, súlyosabb bűncselekmények nem kerülnek érthető okból a Romani Kris elé pl. emberölés stb. Ezek kívül vannak a kris hatályán. S mint korábban említettük roma és nem roma közötti vitás ügy sem mehet a kris elé. A mai kereskedelmi viszonyok között a lókereskedést általában felváltja vagy inkább kiegészíti a cigányok körében is kedvelt szokások a kereskedelemben, úgy mint az autó és régiségkereskedés, lomtalanításból származó ingók értékesítése. Ezen felül a lányszöktetésből vagy a házasságok korai szétválásából bekövetkező korábbi lakodalmi költségek megtérítése, kártérítése jellemző Romani Kris ügynek mondható. Az esküvőn vagy szétválással hoppon maradt fél joggal követelheti lakodalmi költségeit, amely több milliós összegre is rúghat. A hagyomány szerint a vőlegény családja áll minden költséget. Olyan is előfordul, hogy a menyasszony szülei olyan drága lakodalmat akarnak, hogy az öregeket kell hívni, segítsenek a szülőknek megegyezésre jutni. Ez esetben összehívják egy rövid kriszt és próbálják a feleket kibékíteni, az örömszülőket megbékíteni és a házasulandó pár szüleinek pénztárcájához igazítandó a lakodalmi költségekre rábírnak a feleket. Ha valamelyik fél hibájából

szétköltözik az ifjú pár, az ellenérdekelt szülők joggal követelhetik az esküvővel kapcsolatos költségeiket. A cigányok, függetlenül az állam hivatalos bírósági hatóságaitól, kialakították a maguk sajátos törvénykezési eljárásukat. Az is előfordulhat pl., ha az ügy a hatóság elé került, némely esetben ettől függetlenül még ők maguk is ítéleznek. A cigány törvényszék (Romani Kris) tulajdonképpen ereje: a társadalom hatása az egyénre, illetve a cigány társadalom erkölcsi nyomása - mert testi fenyegető joga nincs. A törvényszéki eljárás büntető, illetve fenyegető jellegű ítéletet nem hoz - csupán a kárt térítetik meg. A felek kötelező jogerőnek ismerik el az ítéletet. Fellebbezés nem fordulhat elő. Ha valaki mégis vonakodna magát alávetni a döntésnek, úgy szembe találná magát az egész közösséggel, amely különböző szankciókat fogyanatosítana vele szemben, kiközösítenék. Ennek ellenére csekély számban mégis előfordultak ilyen esetek.

Összegzés

E rövid tanulmányban arról értekeztünk, hogy a Romani Kris, azaz a cigány törvény napjainkban is működő és érvényesülő jogszokás, törvénykezési forma. Sajátos környezetben érvényesül, csak romák, kimondottan is a békési oláh cigányok között, földrajzi tájhoz kötötten érvényesülő személyi és területi hatállyal. Olyan jellegzetes eljárás, amely önmagában is értéket képvisel.

Társadalmi súlya is jelentős, hiszen a romák körében közkedvelt, költséghatékony, az állami törvénykezést kiegészítő szubszidiárus jelleggel működik. Sajátos nyelvi és kulturális közegben, hiszen csak roma nyelven folyik, nem nélkülöz vallási (eskü stb.) egyéb hiedelmi elemeket (átokmondás stb.) sem. A döntések azonnali végrehajthatósága, az önkéntes jogkövető magatartás, a roma közösség és társadalom közösségi kényszerítő ereje is ritka elem, más szokásjogi elemeket vizsgálva. Röviden megfogalmazva a Romani Kris önmagában szociológiai érték, szokás, intézményrendszer, amely reméljük még sokáig fennmarad és érvényesül a romák napi konfliktussal teli világának békés elrendezésében.

Felhasznált irodalom

Dr. Balogh Zoltán, Fábiánné Andrónyi Katalin:

Romológiai ismeretek

<https://btk.ppke.hu/uploads/articles/288257/file/romologia.pdf>

Loss Sándor - Lőrincz Veronika: Romani Kris a délbékési oláh cigányoknál

<http://beszelo.c3.hu/02/0910/17loss.htm>

Szekeres Diána: Romani Kris és a roma kultúra tradicionális konfliktusmegoldása

http://real.mtak.hu/32576/1/romani_kris_159_180_SZD_scan_ocr_u.pdf

Loss Sándor: A Romani Kris a dél-békési oláh cigányoknál, elmélet és gyakorlat; Fundamentum / 2005. 1. szám

Jogtudományi Folyóirat, Kontroll <https://www.ojji.u-szeged.hu/kontroll/loss.htm>

Erdős Kamill: Cigánytörvénytörvény, 98-99. old.

Erdős Kamill: Cigány - Törvénytörvény (Romani - Kris). Néprajzi Közlemények, IV. évf. (1959), 1-2. szám, 203-214. o.

Tárkány Szücs Ernő: Magyar jogi népszokások. Budapest, Gondolat, 1981,

Különös roma házasságok, eladott menyasszonyok

<https://vasarnap.com/archivum/kulonos-roma-hazassagok-eladott-menyasszonyok>

https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyarorsz%C3%A1gi_cig%C3%A1nyok

[http://www.uccualapitvany.hu/wp-](http://www.uccualapitvany.hu/wp-content/uploads/2016/01/Romani-kris-r%C3%B6vid.pdf)

[content/uploads/2016/01/Romani-kris-r%C3%B6vid.pdf](http://www.uccualapitvany.hu/wp-content/uploads/2016/01/Romani-kris-r%C3%B6vid.pdf)

Szilágyi Ramóna alkotása

AROS LILLA KITTI

Betekintés a cigányság kultúrájába

„A kultúra az időt nem ismeri. A versenyt sem, a piacot sem, még kevésbé a haladást.”/Czakó Gábor⁷

Bevezetesként

A cigányság, akiket mai napig Magyarország legnagyobb számú kisebbségének tekinthetünk, nagyon színes kultúrával rendelkező népcsoport. Jelen tanulmányban sajnos nincs lehetőségem a cigányság kultúrájával kapcsolatban minden témakört részletesen kifejtetni, azonban pár olyan dolgot mindenképpen szeretnék kiemelni, ami véleményem szerint ezt a népcsoportot érdekessé és színessé teszi. Szólni kívánok többek között a cigányság eredetéről, népcsoportjairól, valamint néhány olyan személyről is, akik a zenei élet alakulására voltak nagy hatással és kettő olyan rövidfilmről is, ami a cigányság életével foglalkozik. A tanulmányom célja az, hogy ezen részletek bemutatásával egy kis ízelítőt adjak ennek a népcsoportnak a múltjáról és a jelenéről, valamint felkeltsem az érdeklődést azokban, akik még nem ismerik a cigány kultúrát.

---

⁷ <https://www.citatum.hu/kategoria/Kultura/4?r=4> 2020. 05. 25.

A népcsoport eredete és kutatása

A cigányság eredetével manapság szerencsére már több kutató is komolyabban foglalkozik. Az egyik ilyen munka Dupcsik Csaba: A magyarországi cigányság története. Történelem a cigánykutatás tükrében, 1890-2008. c. műve. Ezt a könyvet szívesen ajánlom mindazoknak, akik komolyabban érdeklődnek a cigány kultúra iránt. A szerző célja ebben a kötetben kettős volt: egyrészt a cigányság életéről írt, másrészt pedig a cigánysággal kapcsolatos kutatásokkal foglalkozott.

A cigánysággal kapcsolatban még manapság is számos kérdés merül fel az átlagemberekben és sokszor még a népi kultúrával foglalkozókban is. Hiszen az eredetükről, elnevezésükről több feltevés is kering.

Már magának a népcsoportnak is két megnevezése ismert Magyarországon. Az egyik a cigány, a másik pedig a roma, ami manapság talán használatosabb. Dupcsik a fentebb említett művében nem foglal egyértelműen állást ezzel kapcsolatban, ő szinonimaként kezelte a roma és a cigány megnevezéseket. Nála olvashatunk még arról is, hogy cigány elnevezés honnan származhat. A leírás szerint már a középkorban, Görögországban is ismertek egy olyan Keletről érkezett népcsoportot, ami az atsingani nevet viselte. Ehhez hasonlóak a francia tsiganes, a magyar cigány vagy a német Zigeuner szavak.

Az a teória is elterjedt volt, hogy a cigányok Egyiptomból származnak, innen maradhatott meg az angolban a gypsies kifejezés, ami erre az Egyiptomból való származtatásra utalhat. Sokszor találkozhatunk azzal a kijelentéssel is, miszerint a cigányok Indiából származnak. A cigányok nyelve valóban indiai eredetű, ezt a 18. században fedezte fel egy magyar tudós,

Vályi István. A nyelvészeti kutatások azt erősítették meg, hogy a roma/cigány nyelv az óind szanszkritt egyik leszármazottja és az indoeurópai nyelvcsaládba tartozik.

A népcsoport történelmének kutatásával Magyarországon viszonylag későn, a 19. század végén, a 20. század elején kezdett el foglalkozni elsőként a néprajztudomány. A történettudomány viszont csak a 20. század utolsó harmadában kezdett el behatóbban foglalkozni velük.

A romák magyarországi megjelenéséről az első biztosnak tekinthető adat **1416-ból**, Brassóból származik. Magát, a ténylegesen roma etnikumot jelölő cigány kifejezést pedig 1455-től használták. Egyes források szerint az erdélyi Fogarason már 1390 és 1406 között is kimutatható volt ennek az etnikumnak a jelenléte.

Európába való bejövetelük a tudomány mai állása szerint nem egyszerre történt, hanem a 14. századtól egészen a 20. századig több hullámban érkeztek.⁸ Most pedig a romák Európába való betelepülésének bemutatása után áttérnék a néprajztudomány velük foglalkozó kutatásaira.

Amint az előbbieken már említettem ezen etnikum kultúrája iránt elsőként a néprajztudomány mutatott érdeklődést. Létezett egy ún. „romakutató triász”, akik elsőként kezdtek el foglalkozni abban az időszakban a cigánysággal. Tagja a következők voltak: Herrmann Antal, József főherceg és Wlislöcki Henrik. Ezen nevek közül kiemelném Herrmann Antalt, akinek nagyon fontos szerepe volt a magyarországi néprajzkutatás intézményesülésének elindításában. Hermann Antal munkásságával kapcsolatban számos témakört lehetne

---

⁸ Dupcsik Csaba: A magyarországi cigányság története. Történelem a cigánykutatás tükrében, 1890-2008. Bp. Osiris. 2009. 7-26. o.

még érinteni, jelen esetben azonban igyekszem ezt leredukálni és a későbbiekben csak a cigánysággal kapcsolatos tevékenységéről írni, azonban még ez is rettenetesen nagy területet fed le. Azt viszont mindenképpen meg kell említenem, hogy ő volt az, aki 1887-ben elindította az első magyarországi néprajzi folyóiratot *Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn* címmel, később pedig ezt a címet *Ethnologiai Közlemények*-re változtatta.

Nevéhez fűződik még a Magyarországi Néprajzi Társaság 1889-es megalakítása, több múzeum és folyóirat megszervezése és elindítása, amelyek közül az *Ethnographiának* volt társszerkesztője.⁹ Dupcsik Csaba eme fejezet elején említett művében igen bőven foglalkozik a magyarországi cigányságkutatás hátterével, így, ha valaki ezen tanulmány olvasása közben kedvet érez a további olvasgatáshoz ebben a tárgykörben, akkor szívesen ajánlom ezt a művet számára áttanulmányozásra.

Herrmann Antal

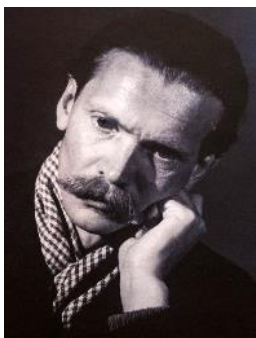
---

⁹ Dupcsik Csaba: A magyarországi cigányság története. Történelem a cigánykutatás tükrében, 1890-2008. Bp. Osiris. 2009. 61-62. o.

¹⁰ <http://www.bibl.uszeged.hu/exhib/evfordulo/hermann.cikk/> 2020. 05. 30.

Hála József: A cigányprofesszor c. írásában olvashatunk arról is, hogy Herrmann egy ún. „ethnographus telep”-et is létrehozott 1890-ben a kalotaszegi Jegenyefürdön, hogy a kutatóknak szállást és kutatóhelyet biztosíthasson. Herrmann Antal számára egy ottani cigányprímás Eötvös Albert is gyűjtött cigány dalokat és meséket is, a hagyatékában pedig 59 cigány nyelvű mese és dal volt megtalálható. Levelezéseikből kiderül, hogy Herrmannal igen jó kapcsolatot ápoltak.¹¹

Mint ahogy a tanulmányom bevezetőjében már említettem, néhány szóban beszélnünk kell még a magyarországi cigány társadalom tagolódásáról, a cigányság törzseiről és nemzetségeiről.

12

2. kép Erdős Kamill

Ebben a tárgykörben Erdős Kamill: A magyarországi cigányság c. művét tudnám ajánlani. Az ő leírása szerint a magyarországi cigányokat két nagy csoportba lehet sorolni. Az első csoportba a cigány anyanyelvűek, a második nagy csoportba pedig a nem

---

¹¹ http://www.napkut.hu/naput_2006/2006_09/028.htm 2020. 05. 30.

¹² <https://www.gyulaihirlap.hu/download.fcgi?itemid=722971&pid=1> 2020. 05. 30.

cigány anyanyelvűek tartoznak. Ezek a csoportok bonthatók tovább kisebb egységekre.

Már az első csoportot is két részre tudjuk osztani. Egyik részük a kárpáti cigány nyelvet beszéli, a másik pedig az oláh cigányok csoportja. A cigány anyanyelvűek közé sorolható kárpáti cigányokat további három részre tagolhatjuk még: Nógrád megyei, Pest környéki és ún. köszörűs és ringlispiles cigányokra.

A magyarországi cigányok második csoportját, az oláh cigányokat pedig több törzsre és azon belül több nemzetségre osztják fel. A törzsi nevek a különböző foglalkozásaikat jelezték, a nemzetségneveiket pedig valamelyik ősüktől kapták. Itt felsorolás szerűen megemlíteném a különböző törzseiket: Lovári, Posot'ári Kherári, Colári, Kelderári, Cerhári, Másári, Bugári, Curári, Drizár és a Gurvár cigányok. A nemzetségeik közül pedig csak néhányat említenék: Ruva, Notári, Neneka, Kozák, Kolompár stb.

Vizsgáljuk meg a másik nagy csoportot is, a nem cigány anyanyelvűekét. Őket is két nagyobb részre oszthatjuk. Ez a két csoport a magyar anyanyelvűek és a román anyanyelvűek csoportja.

A magyar anyanyelvűek, az ún. romungrók, a kárpáti- és az oláh cigányoktól származnak, akiket ezek az ősök már nem tanítottak meg a cigány nyelvre. Nekik is kettő további csoportjuk van: a **zenész** cigányok csoportja és a **kosárfonók**, vályogvetők, egyéb alkalmi munkákból élők csoportja. A román anyanyelvű cigányok is további két csoportra bonthatók: a román cigányok és a teknővájó cigányok csoportjára. A román cigányoknak nincsenek további alcsoportjaik, a teknővájóknak

azonban három csoportja ismert: a „Tiszháti”, a „Füstös” és a „Dunás” cigányok csoportja.¹³

14

3. kép Teknővájó cigányok

A további részletes leírást Erdős Kamill: A magyarországi cigányság c. írásában megtekinthetik a téma iránt érdeklődő olvasók.

A következő néhány sorban pár olyan muzsikust szeretnék bemutatni, akik nagy hatással voltak a magyar zenei élet alakulására. Ehhez Markó Miklós: Czigányzenészek albuma című 1896-ban kiadott munkájának 2006-os hasonmás kiadását használtam fel. Ebben a kötetben Markó 110 prímást mutat be. Ezen személyek közül szeretnék párat kiemelni. Az első híres

---

¹³https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/periferian_roma_szociologiai_tanulmanyok/pages/005_A_magyarorszag_i_ciganysag.htm 2020. 05. 30.

¹⁴<https://dka.oszk.hu/html/kepoldal/index.phtml?id=072946> 2020. 05. 30.

muzsikusnő Czinka Panna, aki a 18. század ünnepelt primása volt és virtuóz játékaról ismerték országszerte. Ő volt az, aki 1728-ban megalapította az első magyar cigányzenekart. Ebben két hegedűs, egy cimbalmos és egy bőgős játszott.¹⁵ A második személy Lavotta János. Vándormuzsikus volt, aki végül Tállyán telepedett le. A verbunkos korszakának egyik legkiválóbb képviselője volt és kísérletet tett a verbunkosstílus pragmatikus és ciklikus feldolgozására is.¹⁶

4.kép Czinka Panna (1711 – 1772)

---

¹⁵ Könczei Csongor: A kalotaszegi cigányzenészek társadalmi és kulturális hálózata by Matyas Bolya - issue 2020. 05. 30.

¹⁶ <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/1-76823/lavotta-janos-7692F/> 2020. 05. 30.

Harmadikként **Dankó Pistát** emelném ki¹⁷, aki nótaszerző volt. Az ő dalait Blaha Lujza tette népszerűvé.¹⁸

19

5. kép Dankó Pista

Végül pedig két, cigányokkal foglalkozó rövidfilm bemutatásával szeretném lezárni ezt a tanulmányt. Az első, Sára Sándor: Cigányok c. rövidfilmje egy 1962-ben keletkezett fekete-fehér magyar dokumentumfilm. Ez egy olyan helyzetjelentés Magyarország legnagyobb számú kisebbségéről, a cigányságról, amit akár az utóbbi években is forgathattak volna.

---

¹⁷ Markó Miklós: Czigányzenészek albuma. Fekete Sas Kiadó 2006. 1-54. o.

¹⁸ <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/d-750BB/danko-pista-750F7/> 2020. 05. 30.

¹⁹ <https://www.discogs.com/artist/1120838-Dank%C3%B3-Pista> 2020. 05. 30.

Hiszen igaz, hogy a film az 1962-es állapotot tükrözi a cigányság életkörülményeivel, helyzetével kapcsolatban, azonban vannak olyan dolgok a filmben felvázolt problémák közül, amik mai napig sem változtak túl sokat.

A rendező a következőket nyilatkozta a filmmel kapcsolatban: „Az a meggyőződés alakult ki bennem, hogy a filmet elsősorban az előítéletek, a faji megkülönböztetés ellen kell elkészítenem, lemondva a teljesség igényéről, vállalva bizonyos elfogultságot: siratóik szellemében együtt panaszkodom velük.”²⁰

Ezt a filmet tekinthetjük egy tulajdonképpeni korrajznak is a '60-as évek elejének Magyarországról. A bevezető részben olyan újságcikkeket vágott be a szerző, amelynek a szalagcímei a következő témákkal foglalkoznak: a cigányok is tagjai a társadalomnak, társadalmi összefogással lehetne segíteni a cigányság problémáján, a cigányság beilleszkedése a társadalomba. Ezeket a témákat bontja ki később a riportfilmben Sára Sándor.

Sára Sándor kitér még a cigányok hagyományaira is néhány pillanatig egy cigány virrasztás bemutatásával. Ha szemfülesek vagyunk észrevehetjük azt is, hogy megjelenik a letakart tükör is, aminek a cigány hitvilágban nagyon fontos szerepe volt.

A tükröt azért takarták le, mert úgy hitték, hogy az egy út volt a „másvilágra”.²¹ A hitvilág mellett megjelenik a cigányság „madaras” eredetmondája is, amiről szeretnék még néhány szót ejteni. A másik rövidfilm a Sosemvolt Cigányország című a már

---

²⁰ <https://filmarchiv.hu/hu/alapfilmek/film/ciganyok> 2020. 04. 13. 17:25

²¹ <http://www.uccualapitvany.hu/wp-content/uploads/2016/01/Cig%C3%A1ny-szok%C3%A1svil%C3%A1g.pdf> 2020. 04. 13. 18:57

említett oláh cigány eredetmondával foglalkozik, ami a madaraktól származtatja a cigányokat. Az eredetmonda szerint a cigányok a madaraktól származnak és mindig arrébb szállnak oda, ahol épp ennivalót találnak. Ezzel véleményem szerint a cigányság vándorló életmódjára akartak utalni. Talán a címválasztásnak, a Sosemvolt Cigányországnak is ez adhatta az apropóját, hiszen valóban nem volt sohasem egy olyan konkrét ország, ahol az egész nép megtelepedett volna. A monda szerint akkor tűnt el a szárnyuk, miután egy-egy helyen letelepedtek. A madár értelmezésem szerint a cigányságnál a szabadság, a szabad élet és a vándorló élet szimbóluma volt.²²

A cigányság lélekszáma azóta az akkori 200 ezerről majdnem ötszörösére nőtt. A Debreceni Egyetem 2011-2013 között végzett vizsgálata szerint már kb. 900 ezer volt a cigányság lélekszáma Magyarországon.

Összegzőként

Ahogy már a cím is jelölte, ebben a tanulmányban egyfajta bepillantást szerettem volna nyújtani ebbe a színes kultúrába, amit a cigányság magáénak tudhat. Részletesen nem volt alkalmam minden szegmensére kitérni, hiszen arra nem lenne elég ez a pár oldal. Ebben a tanulmányban a cigányság eredetéről, csoportjairól és néhány híres személyiségéről írtam pár gondolatot.

A dolgozat végén pedig még pár olyan szakirodalmat szeretnék ajánlani, amelyek a magyarországi cigányokkal foglalkoznak,

---

22

https://www.youtube.com/watch?time_continue=462&v=4flpR39PzdU&feature=emb_logo 2020. 04. 13. 19:33

hiszen egyrészt én is egy olyan településen nőttem fel, ahol mindig is jelentős számú cigány lakosság élt, másrészt pedig mivel népzénezként is évek óta találkozom ennek a népcsoportnak a kultúrájával, megkerülhetetlennek tartom néhány velük foglalkozó szakirodalom felsorolását, amik a népcsoport szokásainak, értékeinek megismerésével bővebben foglalkoznak.

Ajánlott irodalom a cigánysággal kapcsolatban:

Dupcsik Csaba: A magyarországi cigányság története

Szabóné dr. Kármán Judit: A magyarországi cigányság I. (cigányok és romák)

Kemény István: A magyarországi romák

Szuhay Péter: A magyarországi cigányság kultúrája: etnikus kultúra vagy a szegénység kultúrája

Felhasznált források:

<https://filmarchiv.hu/hu/alapfilmek/film/ciganyok> 2020. 04. 13. 17:25

<https://www.dailymotion.com/video/x59fpjv> 2020. 04. 13. 18:19

<http://www.uccualapitvany.hu/wp-content/uploads/2016/01/Cig%C3%A1ny-szok%C3%A1svil%C3%A1g.pdf> 2020. 04. 13. 18:57

<https://nfi.hu/hu/film/sosemvolt-ciganyorszag> 2020. 04. 13. 19:22

https://www.youtube.com/watch?time_continue=462&v=4flpR39PzdU&feature=emb_logo 2020. 04. 13. 19:33

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/terstat/2018/01/ts580101.pdf>
 2020. 04. 13. 19:48

<https://www.citatum.hu/kategoria/Kultura/4?r=4> 2020. 05. 25.

Dupcsik Csaba: A magyarországi cigányság története. Történelem a cigánykutatás tükrében, 1890-2008. Bp.

http://www.napkut.hu/naput_2006/2006_09/028.htm 2020. 05. 30.

<http://www.bibl.u-szeged.hu/exhib/evfordulo/hermann.cikk/>
 2020. 05. 30.

<https://www.gyulaihirnap.hu/download.fcgi?itemid=722971&pid=1> 2020. 05. 30.

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzet_isegek/romak/periferian_roma_szociologiai_tanulmanyok/pages/005_A_magyarorszag_i_ciganysag.htm 2020. 05. 30.

<https://dka.oszk.hu/html/kepoldal/index.phtml?id=072946> 2020. 05. 30.

Könczei Csongor: A kalotaszegi cigányzenészek társadalmi és kulturális hálózataról by Matyas Bolya - issue 2020. 05. 30.

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/1-76823/lavotta-janos-7692F/> 2020. 05. 30.

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/d-750BB/danko-pista-750F7/> 2020. 05. 30.

<https://www.discogs.com/artist/1120838-Dank%C3%B3-Pista> 2020. 05. 30.

Markó Miklós: Czigányzenészek albuma. Fekete Sas Kiadó 2006. 1-54. o.

Horváth Enikő rajza

Bemutatkozik az Igazgyöngy Alapfokú Művészeti Iskola

Alapítványi fenntartású iskolánk 2000 óta működik a 33 leghátrányosabb helyzetű kistérség egyikében, *Berettyóújfalu* környékén.

Iskolánk alapfokú művészeti iskola, OM azonosítóval rendelkező, az AME által kétszeresen kiválónak minősített oktatási intézmény, ami Európai Tehetségpont néven is minősült.

Hat telephelyre, összesen 23 településről járnak hozzánk gyerekek. Tanulólétszámunk évente 650 fő körüli, tanítványaink 70%-a hátrányos helyzetű, köztük kb. 300 fő mélyszegénységben élő, cigány gyermek.

Köszönhetően a gyermekközpontú vizuális nevelésünknek, tanítványaink évente 500-nál is több díjat nyernek hazai és nemzetközi gyermek képzőművészeti versenyeken, a világ minden pontján. Művészeti oktatásunk sajátos rendszerű, hármas fókuszú, ami a vizuális kommunikációfejlesztés, a hátránykompenzáció és a szociális kompetenciafejlesztés egyidejű megvalósulásán alapul.

Rendszeresen vannak kiállításaink itthon és külföldön is. Folyamatosan kapunk meghívásokat a hazai és nemzetközi oktatással, felzárkóztatással, tehetséggondozással foglalkozó konferenciákra,

workshopokra. Szerteágazó kapcsolatrendszerünkben fontos helyet foglalnak el a felsőoktatási intézmények, egyetemi gyakorlóhely is vagyunk, és előadásokat is tartunk. Az idén zárult egy, a közoktatás megújítását célzó projekt, amiben együtt dolgoztunk a Képzőművészeti Egyetemmel, melynek keretében 30 iskolában vezették be az általunk kidolgozott vizuális nevelési módszert. Pedagógustovábbképzéseken is népszerűsítjük ezt, nemcsak itthon, hanem a határon túli magyar iskolákban, és Európa több országában is. Jelenleg egy magyar nyelvű online akadémiát tesztelünk, hogy ezen a csatornán is elérhetővé váljon a tudásátadásunk. Több könyv, oktatási segédanyag is kötődik hozzánk. Tehetséggondozó munkánkat többször ismerték már el.

A vizuális nevelést tágra értelmezett oktatásunkban kiemelt szerepet kap az informatika is. Külön programelem nálunk a „Prezi”, ahol a gyerekek saját témájukban készítenek prezentációkat, és adják elő társaiknak. Ezen kívül foglalkozunk a LEGO beépítésével a vizuális nevelésbe, kooperatív alkotásokkal, melynek keretében murális munkák készülnek, a Holokausztoktatás művészetpedagógiai megközelítésével, identitást fejlesztő roma mese-projekttel, papírszínházzal, és még sokféle más, innovatív programmal.

Az iskola mellett egy településen tanodát is üzemeltetünk. A tanodába csak halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek

járnak, és készségfejlesztésben részesülnek. A módszerek is egyénre szabottak, sok a társasjátékpedagógia, és kiemelt szerepet kap az online tanulástámogatás is. A tanoda hatására öt év alatt jelentősen megnőtt a gyerekek tanulmányi eredménye, minimalizálódott a lemorzsolódás.

Az oktatás mellett a fenntartó alapítvány esélyteremtő modellt is fejleszt, ami innovatív megközelítése a generációs szegénység elleni küzdelemnek.

További információk:

<https://igazgyongyalapitvany.hu/>

Balogh Arnold alkotása

PAVLÓCZKI BÉLA

Mária Terézia cigányokról szóló rendeleteinek ismertetése

1. ábra: Mária Terézia királynő (1740-1780)

Mária Terézia királynő életét meghatározó események, a negyven éven keresztül tartó uralkodása során alkotott rendeletei az általános iskolai történelem tananyagban kevésbé, a középiskolai érettségi követelményekben viszont már jóval hangsúlyosabban szerepelnek. A tantervek kiegészítő anyagként szerepeltetik az uralkodó cigányokról szóló rendeleteinek ismertetését.

Mária Terézia 1717. május 13. napján született Bécsben. Édesapja a Habsburg dinasztiából származó VI. Károly német-római császár (III. Károly néven magyar király), édesanyja Erzsébet Krisztina császárné.²³ A császár az uralkodócsalád utolsó férfi tagjaként csak úgy biztosíthatta a Habsburg-ház hatalmának folyamatosságát,²⁴ hogy az 1723-ban alkotott Pragmatica Sanctiót elfogadtatta birodalmának összes országával, valamint az európai nagyhatalmakkal is.²⁵ A dokumentum engedélyezte a Habsburg család számára a nőági örökösödést,²⁶ valamint rögzítette az örökös tartományok és Magyarország feloszthatatlanságát és

---

²³ Mitták Ferenc – Mitták Péter: Ötezer év, ezer híres történelmi személy, Debrecen, 2004, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., 407. o.

²⁴ Anna Tizia Leitich: Maria Theresia, Wien-München, 1963. Amalthea-Verlag, 27. o.

²⁵ Herber Attila – Martos Ida – Moss László – Tisza László: Történelem 4. – 1500-tól 1789-ig, 1996, Budapest, Reáltanoda Alapítvány, 276. o.

²⁶ Anton Hykisch: Es lebe die Königin – Ein Maria-Theresia-Roman, 1988. Berlin, Aufbau Verlag, 130-132. o.

elválaszthatatlanságát. Az uralkodónak esküt kellett tennie, hogy biztosítja a rendek kiváltságait és megtartja az ország törvényeit.²⁷ A szerződés értelmében csak a Habsburg-ház teljes kihalása esetén lesz lehetőség a szabad királyválasztásra.²⁸ Hazánk országgyűlése 1723. június 19-én fogadta el és iktatta törvénybe a Pragmatica Sanctiót.²⁹

1740. október 20-án elhunyt III. Károly magyar király, a Pragmatica Sanctio értelmében utóda Mária Terézia (1740-1780) lett. *„Uralkodása első napjától fogva saját kezébe vette a királynő a legfőbb ügyek intézését.”*³⁰

A koronázást követően az uralkodónőnek az egész birodalmat fenyegető veszéllyel kellett megküzdenie, mert 1740. december 16-án II. Frigyes porosz király csapatai bevonultak a Habsburgok iparilag legfejlettebb területére – Sziléziába, ezzel elkezdődött a nyolc éven keresztül tartó osztrák örökösödési háború (1740-1748). A terület visszafoglalására indult osztrák csapatok 1741. június 4-

---

²⁷ Kosáry Domokos (Szerk.): Magyarország története képekben, Budapest, 1971. Gondolat Könyvkiadó, 265. o.

²⁸ B. Mátyus Gyöngyi – Bori István: Történelem érettségi témavázlatok II. Közép és emelt szint, Budapest, 2016, Amtak Bt. 169. o.

²⁹ Glatz Ferenc (Szerk.): A magyarok krónikája, Budapest, 1995. Helikon Kiadó, 303. o.

³⁰ Marczali Henrik: Mária Terézia 1717-1780, Franklin Társulat, Budapest, 1891. Digitalizált változat: <http://mek.oszk.hu/05700/05755/html/02.htm#d1e384>, 2020. július 3.

én Mollowitz mellett nagy vereséget szenvedtek a porosz csapatoktól. A szorult helyzetbe került Mária Terézia 1741. szeptember 11-én a pozsonyi országgyűlésen, a magyar rendek segítségét kérte. A megjelent magyar főurak az „*Életünket és vérünket királyunkért!*” felkiáltással biztosították támogatásukról a királynőt, ami azt jelentette, hogy elfogadták a Habsburg uralmat, az uralkodóért pedig harcolni is hajlandóak voltak.³¹ Az osztrák örökösödési háború végül porosz győzelemmel zárult, de ennek ellenére Mária Terézia el tudta ismertetni osztrák főhercegnői rangját és biztosítani tudta a Habsburgok nagyhatalmi pozícióját.

Az uralkodó konzervatív politikai nézeteket vallott, de szükségesnek látta újítások, reformok bevezetését is a birodalomban.³² Mária Teréziára a felvilágosult abszolutizmus képviselőjeként emlékezünk, ami Európa elmaradottabb területein egy bürokratikus kormányzati rendszert jelentett. A felvilágosult abszolutista uralkodók célja a feudalizmus rendszerének fenntartása volt, de a más országoktól történő lemaradás veszélye miatt jogi,

---

³¹ Glatz Ferenc (Szerk.): A magyarok krónikája, Budapest, 1995. Helikon Kiadó, 311. o.

³² Mitták Ferenc – Mitták Péter: Ötezer év, ezer híres történelmi személy, Debrecen, 2004, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., 407. o.

pénzügyi, gazdasági és kulturális reformokkal is igyekeztek gyorsítani a fejlődést.³³

1749-től kezdődtek a nézetkülönbségek a magyarországi rendek és a királynő kapcsolatában, amikor is a magyar főurak kivonták magukat a birodalom többi részén bevezetett nemesi adófizetési kötelezettség alól.³⁴ Az évek múlásával Mária Terézia egyre ritkábban hívta össze az országgyűlést. 1761-től az erdélyi, 1765-től pedig a magyar országgyűlést mellőzve, rendeletekkel kormányzott.³⁵

A királynő uralkodásának 40 éve alatt számos rendeletet alkotott, melyek az ország gazdaságát, társadalmát és kulturális életét is érintették.³⁶ Mária Terézia részletesen foglalkozott a birodalom területén élő cigányság helyzetével.³⁷

---

³³ Pintér Zoltán (Szerk.): Történelmi lexikon, Kisújszállás, 2000. Szalay Könyvkiadó, 145. o.

³⁴ Hannes Androsch – Helmut H. Hascek (Szerk.): Österreich: Gesichte und Gegenwart, Wien, 1987. Verlag Christian Brandstätter, 44-45. o.

³⁵ B. Mátyus Gyöngyi – Bori István: Történelem érettségi témavázlatok II. Közép és emelt szint, Budapest, 2016, Amtak Bt. 170. o.

³⁶ Mitták Ferenc – Mitták Péter: Ötezer év, ezer híres történelmi személy, Debrecen, 2004, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., 407-408. o.

³⁷ Mária Terézia cigánypolitikája,
https://web.archive.org/web/20090519072244/http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/Magyarorszag_i_nemzetisegek_kotetei/Kortanc_sorozat/Magyarorszag_i_ciganyok/pages/004_maria.htm# 2020. 07. 03.

A rendelkezésre álló adatok alapján a cigányok az XIV-XV. század folyamán érkeztek meg Európába az indiai szubkontinensről. Az európai földesurak a jövő jobbágyait látták a távolról érkezett emberekben, viszont a földművelésnek feltétele volt a letelepült életmód. A cigányok nem voltak hajlandók felhagyni vándorló életvitelükkel, ami a későbbiekben számos konfliktushoz, illetve Európában történő üldöztetésükhöz vezetett.

A rendelkezésre álló adatok alapján Magyarország lakossága a XV-XVII. század közötti időszakban nagyon türelmes volt a cigányokkal. Az akkori államvezetés le akarta telepíteni, majd kézművesként – elsősorban kovácsként és tűzszerészként – akarta alkalmazni a népcsoport tagjait. A magyarság számított szolgálataikra muzsikusként, a hadsereg pedig futárként és kémkedési feladatok ellátására is alkalmazni kívánta őket.³⁸

A királynő cigányokkal kapcsolatos rendeleteinek közvetlen előzményei egy 1724-es utasításból, majd annak 1758-as megerősítéséből származtathatók, amikor is a magyar földesurak engedélyt kaptak arra, hogy cigányokat fogadjanak birtokaikra. A népcsoport tagjainak befogadásánál teljesítendő feltétel volt az állandó lakhely biztosítása számukra, valamint a föld tulajdonosának meg kellett akadályoznia az új munkaerő kóborlását.

---

³⁸ Glatz Ferenc (Szerk.): A magyarok krónikája, Budapest, 1995. Helikon Kiadó, 300. o.

Mária Terézia az 1760 és az 1774 közötti időszakban négy alkalommal foglalkozott a népcsoport mindennapi életét részletesen szabályozó rendeletek megalkotásával.

2. ábra: Megpihenő cigányok ábrázolása, a háttérben Siklós vára

Az 1760-ban kiadott, a katonaszökevényekkel foglalkozó rendelet megtiltotta a cigányoknak, hogy a hadseregből dezertált katonákat bújtassanak. Gyakran előfordult, hogy a bujkáló szökevények a cigányok városfalakon kívül lévő kunyhóiban találtak menedéket. Mindezek mellett az 1760-as rendelet a törvényhatóságok feladatává tette a kóborló cigányok letelepítését, a keresztény értékek és erkölcsi normák velük történő megismertetését, valamint, hogy a népcsoport tagjait a „köz hasznára alkamassá” tegyék.

Az 1761. esztendőben a Helytartótanács elrendelte a cigányok felvételét a céhekbe. A rendelet a földesurakat a kóborlók számának csökkentése érdekében arra kötelezte, hogy adjanak a népcsoport tagjainak kétkézi munkát, valamint biztosítsanak telket házépítés és földművelés számára, továbbá kényszerítsék őket mesterségek gyakorlására. A parancs a törvényhatóságok feladatává tette a kóborlók összeírását és letelepedésre kényszerítését, valamint nem engedélyezte számukra útlevél kiállítását sem. Az utasítás felhívta a figyelmet az oláh cigányok Erdélyből történő beszivárgásának megakadályozására is. A Helytartótanács a gyermekeket ruha viselésére, a felnőtteket pedig a falusi ruházkodáshoz való alkalmazkodásra kötelezte, valamint „*a nők nem járhattak ezentúl egy szál vászonban*”. A rendelet eltörölte a vajdaság intézményét, a cigányokat a falusi bírák alá rendelte. Végezetül a lótartást két esetben engedélyezte a népcsoport számára, ha az állatot a gazdálkodáshoz használta, illetve ha igazolhatóan lovakkal kereskedett. A dokumentum előírta a „*cigány*” megnevezés használatának tilalmát és büntetést helyezett kilátásba a rendelkezést megszegőkkel szemben.³⁹ Innentől kezdve a korszakban az újmagyar, újparaszt, újlakos

---

³⁹ Mária Terézia cigánypolitikája, https://web.archive.org/web/20090519072244/http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/Magyarorszag_i_nemzetisegek_kotetei/Kortanc_sorozat/Magyarorszag_i_ciganyok/pages/004_maria.htm# 2020. 07. 03.

megnevezésekkel kellett illetni őket.⁴⁰ Ezen új elnevezések viszont nem kerültek be a köztudatba.

Az 1773. évi rendeletben a Helytartótanács megerősítette a korábban foganatosított rendelkezéseket, valamint ki is egészítette azokat. Az új határozat megtiltotta a cigányok számára a döghús fogyasztását. A korábbi rendelettel ellentétben, már semmilyen ok miatt nem engedélyezi számukra a lótartást. Eltiltotta a népcsoport tagjait a zenéléstől és a kovácmesterségtől, mert ezen szakmákra hivatkozva kóboroltak az országban. A céheknek kötelességük volt a cigány tanulók felvétele és tanítása, a plébánosok pedig ingyenesen voltak kötelesek oktatni őket. Akik nem az elvárt normák szerint nevelték gyermekeiket, azoktól elvették őket, és munkára nevelésükről parasztok voltak kötelesek gondoskodni, akik ezért a feladatért gyermekenként napi három krajcárt kaptak a vármegyétől. Az összeírásokban a „*neocolonus*” néven szerepeltek, akik az urbarium alapján kötelesek voltak adózni. A törvényhatóságok ellenőrzési feladatai között szerepelt, hogy az utasításokat betartó cigányokat senki nem háborgathatta.

Az 1774. esztendőben a Helytartótanács megerősítette korábbi rendeletét, valamint kiegészítéseket is tett azokra vonatkozóan. Rögzítették, hogy 2 és 12 év közötti gyermekeket szabad csak parasztokhoz kihelyezni,

---

⁴⁰ Glatz Ferenc (Szerk.): A magyarok krónikája, Budapest, 1995. Helikon Kiadó, 300. o.

valamint figyelembe kellett venni a gyermek vallását is a befogadó család kiválasztásánál. A 12 év feletti gyermekeket szolgálatra vagy mesterség gyakorlására kellett kényszeríteni. A Habsburg udvar a katolikus vallás terjesztőiként is tekintett a népcsoport tagjaira.⁴¹

3. ábra: Greguss János Sátoros cigányok letelepedve

Az ismertetett rendeletek mellett az uralkodó két alkalommal, 1773-ban és 1779-ben utasította a hatóságokat az országban élő cigányok összeírására. Ezek a rendelkezések mindegyik esetben kudarcot vallottak, melynek legfőbb oka, hogy a megyék és az illetékes

---

⁴¹ Mária Terézia cigánypolitikája, https://web.archive.org/web/20090519072244/http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/Magyarorszag_i_nemzetisegek_kotetei/Kortanc_sorozat/Magyarorszag_i_ciganyok/pages/004_maria.htm# 2020. 07. 03.

hatóságok figyelmen kívül hagyták az adatszolgáltató tevékenységet.⁴²

Mária Terézia uralkodása alatt született, a cigányok mindennapi életét meghatározó és megváltoztató rendeleteket elsősorban nevelő hatású célzattal alkották meg, melyek mindegyikében tetten érhető a felvilágosult abszolutizmus rendszere. A sok esetben kegyetlennek tűnő utasítások elsődleges célja volt, hogy a népcsoport tagjai fejezzék be a vándorló életmódot, és letelepedve váljanak a többségi társadalom részeseivé.⁴³

Mária Terézia 1780. november 29-én hunyt el a császárvárosban.⁴⁴ Utóda fia, II. József (1780-1790) erőteljesebben igyekezett az országban élő cigányokat letelepíteni. A népcsoport tagjainak makacs és heves ellenállása, valamint a helyi hatóságok önkényeskedő fellépései továbbra sem vezettek megoldásra.⁴⁵

A rendeletek hatása nem maradt el, hiszen a cigányok egy része ténylegesen letelepedett és beilleszkedett az új

---

⁴² Glatz Ferenc (Szerk.): A magyarok krónikája, Budapest, 1995. Helikon Kiadó, 340. o.

⁴³ Mária Terézia cigánypolitikája, https://web.archive.org/web/20090519072244/http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/Magyarorszag_i_nemzetisegek_kotetei/Kortanc_sorozat/Magyarorszag_i_ciganyok/pages/004_maria.htm# 2020. 07. 03.

⁴⁴ Anna Tizia Leitich: Maria Theresia, Wien-München, 1963. Amalthea-Verlag, 505. o.

⁴⁵ Glatz Ferenc (Szerk.): A magyarok krónikája, Budapest, 1995. Helikon Kiadó, 340. o.

környezetbe, de nem minden család mondott búcsút a vándorló életmódnak.⁴⁶ Bizonyítja ezt Liszt Ferencnek a XIX. században a cigányokról tett alábbi megállapítása is:

„Legtöbben csordaszámra ide-oda költöznek, mint a vándormadarak, és e nyugtalan, fáradtságteljes nomád életet nevezi ő szabadságnak, mely az ő életeleme, és melyet fel nem cserélne a művelt világ kényelmével.

A természet ölében élő népek leginkább vonzódnak vizek, források, hegyek, barlangok, lombos fák, berkekhez és ezek közelében szeretnek letelepedni.

*A sátor az ő igazi otthona, hol a legjobban érzi magát. Ez az, mit a letelepült is legnehezebben és így legkésőbb felejt el. Többeket visszaédesgetett a sátor vonzereje a tábori életre.”*⁴⁷

---

⁴⁶ Mária Terézia cigánypolitikája, https://web.archive.org/web/20090519072244/http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/Magyarorszag_i_nemzetisegek_kotetei/Kortanc_sorozat/Magyarorszag_i_ciganyok/pages/004_maria.htm# 2020. 07. 03.

⁴⁷ Szuhay Péter – Baráti Antónia: Képek a magyarországi cigányság 20. századi történetéből. „A világ egy létra, melyen az egyik fel, a másik le megy”, Budapest, 1993. Néprajzi Múzeum, 8. o.

A képek forrásai:

1. ábra:

<https://www.kutatokejszakaja.hu/esemeny/maria-terezia-koronazasi-diszruhaja-es-magyar-koronazasi-portrei/>

2. ábra:

https://archivum.kanizsaujsag.hu/up_image/2015febru%C3%A1r_papp2/24_.jpg

3. ábra:

https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyarcig%C3%A1nyok#/media/F%C3%A1jl:Greguss_J%C3%A1nos_S%C3%A1toros_cig%C3%A1nyok.jpg

kép forrása : Igazgyöngy AMI

CSUDATARISZNYA

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy nagyon szegény cigány. Annyi gyereke volt, mint szitán a lyuk. Bizony sokszor előfordult, hogy nem tudott nekik enni adni. Egyszer bánatában a fejszét a vállára tette, s elindult, hogy agyonüsse az Istent, amiért annyi gyereket adott neki, ennivalót pedig nem ad az ártatlanoknak. Ahogy megy, mendegél, találkozik egy nagyon öreg koldussal. Ráköszön illendőképpen:

- Szerencsés jó napot, kedves öregapám!
- Adjon isten neked is. Hová mégy, te szegény ember?
- Hová megyek, hm, hm, hm? Megyek az Istent agyonütni! Mert annyi gyereket adott, hogy nem tudok velük mit kezdeni. Nemcsak hogy pőrén vannak, de még enni sem tudok nekik adni!

- Ne menj sehová, te szegény ember! Itt van ez a tarisznya, neked adom. Eredj szépen haza, és monddad neki: *Uccu, édes tarisznyám, add ki a magadét!*

Fogta a szegény ember a tarisznyát, megköszönte az öreg koldus jóságát, és elindult hazafelé. Útközben egy kúthoz ért. Letelepedett megpihenni. Gondolta magában: "Megpróbálom, milyen tarisznyát adott az öreg" - s így szólt a tarisznyához:

- Uccu, édes tarisznyám, add ki a magadét!

Hát, csodák csodája, annyi enni- és innivaló termett a kútnál, hogy azt sem tudta, melyikhez fogjon előbb. Mikor

jóllakott, a maradékot szépen berakta a tarisznyába, és elindult hazafelé.

Mikor hazaért, azt mondja a feleségének:

- Hallod, asszony! Annyi a gyermekünk, hogy nem férnek a szobába. Ül le velük az udvaron karéjban, a többit bízd rám!

Mikor már ott ült az egész család, így szólt a tarisznyához:

- Uccu, édes tarisznyám, add ki a magadét!

A tarisznya jól kitálalt nekik: ettek-ittak torkig.

A szegényemberék nagyon boldogok voltak. Egy napon az ember azt mondja a feleségének:

- Menj el a királyhoz, hívd el ebédre, ha már elértük, hogy mindenünk van, hisz ő is komám az egyik gyerek után.

Ment is az asszony, de a kapunál nem akarták beengedni; hiába mondta szegény feje, hogy fölséges király komájával akar beszélni.

Jelentették a kapuőrök a királynak, hogy egy rongyos cigányasszony áll a kapuban, és mindenáron vele akar beszélni. Elmegy a király a kapuba, az asszony mindjárt mondja neki, hogy felséges királyom, így meg úgy, azért jött, hogy meghívja ebédre. Szörnyűséges haragra gerjedt a király, elzavarta az asszonyt, még a kutyáját is ráuszította.

Hazamegy nagy búsan a szegény asszony, elpanaszolja az urának, hogyan bántak vele, a király jóformán meg sem hallgatta, s még a kutyáját is ráuszította.

- Hej, a mindenségedet, te ügyetlen asszony! - támadt neki az ura. - Menj vissza a királyhoz, csak annyit mondj neki,

hogy én hívatom! Ha nem jön el, a házamnál nincs többé helye.

Czírók Gréta (9 éves) rajza / Igazgyöngy AMI /

Visszament szegény asszony a királyhoz, rimázkodott neki:

- Kedves komám! Király atyám! Felséges uram! - mondta, ahogy eszébe jutott. - Gyere el hozzánk ebédre, ne szégyelld magad, hogy szegények vagyunk! Ha nem jössz el, megbánod: az uram elcsap a háztól.

- No, hát nem vágom vissza a komámnak a szavát! Üsse kő, holnap elmegyek ebédre.

A szegény asszony hazament, jelentette az urának, hogy holnap délből jön a király. A gyerekeket idejében felrakták a padlásra, hogy ne lábatlankodjanak.

Jött is másnap a király!

- Jó napot, komám! Kérésedre megjöttem - köszönt be illendőképpen.

- Köszönöm, komám! Ül le, foglalj helyet - tessékelt beljebb a szegény ember. - Hozd be, asszony, a tarisznát! Az asszony behozta, letette az asztalra.

- Uccu, édes tarisznym - mondja neki a gazda -, add ki a magadét, de olyat és úgy, hogy a királynak terítesz!

Hát lett is ott olyan teríték, hogy a király sem látott hasonlót. Mindenféle finom pecsenye, még gyémánttal töltött malac, hurka is nyomtatásul! Álmélkodott a király, csóválta a fejét, majd leesett a fejéről a korona.

- Édes komám, hogyan tudtál nekem ilyen asztalt teríteni? Nem félsz, hogy jön valaki, és ellopja tőled a csudatarisznát? Tudod mit? Add nekem ezt a tarisznát, én cserébe küldök neked tíz szekér füstölt disznóhúst, mindennap egy ökröt, sót, lisztet: szóval mindent, ami a konyhára kell; be is hordatom neked, csak győzzön a feleséged sütni-főzni! Sőt, ezenkívül felruházom sok csóré gyermeked; mert igaz-e, nem ér semmit, ha ennivalód van, a gyermekeid pedig meztelenek?

A szegény ember nem sokat kérette magát: odaadta a királynak a tarisznát. A király megtartotta a szavát, a szegény ember boldog volt, mert gyermekei többé nem csórén szaladgáltak. A király pedig nagyon büszke volt a tarisznáira. Egy napon kihirdette az országban, hogy mindenki menjen hozzá ebédre. Üzent a szegény

cigánynak is: jöjjön hozzá kályhát fűtögetni, legalább így neki is le-leszottyán egy s más.

Elfelejtettem mondani, hogy a király hamarost megtagadta ígéretét, s nem küldött se élelmet, se ruhát a szegény embernek. Mikor az panaszkodni akart, be se engedték a kapun. Fogta magát, fejszóját vállára tette, s elindult vissza az Istenhez. Meg is találta. Elpanaszolta baját: majd meghalnak a gyermekei éhen, mert nem küld most már se ruhát, se élelmet a király!

- Sose búsulj - mondta az Isten. - Itt van egy másik tarisznya, ez ugyanúgy megteszi, mint az első.

Megköszönte a szegény ember, és elindult hazafelé. Mikor a kúthoz ért, gondolta, kipróbálja a tarisznyát, és így szólt:

- Uccu, édes tarisznyám, add ki a magadét!

Ahogy ezt kimondta, annyi pálca ugrott ki a tarisznyából, mint égen a csillag, és mind a szegény cigányt ütötte-verte egész addig, míg kínjában eszébe nem jutott:

- Uzsgyi, vissza a tarisznyába!

Erre visszamentek a tarisznyába. Így menekült meg szegény feje. De alig tudott hazamenni.

"No, most kipróbálom a családon - gondolta -, vajon igaz-e ennek a tarisznyának a tudománya."

Hát igaz volt! A rajkókat is alaposan elverték a pálcák, hiába szaladtak fel a padlásra.

A szegény ember akkor fogta a tarisznyát, s elindult vele a királyhoz. Éppen nagy mulatság, eszem-iszom volt ott. A szegény ember beóvakodott, és titokban kicserélte a két tarisznyát (a régi tarisznyát odaadta a feleségének, vigye

haza). Javában szólt a muzsika. Királyok, hercegek, grófok, bárók asztalhoz ültek, és várták a terítést.

Akkor a király nagy büszkén kiállt a trónra, megbiztatta tarisznáját:

- Uccu, édes tarisznám, add ki a magadét!

Lett aztán ott haddelhadd! A pálcák kékre-zöldre püfölték a vendégeket: ki ajtón, ki ablakon át menekült előlük. Már-már a királyra is sor került, amikor a szegény ember, vagyis a király komája visszaparancsolta a botokat. De azért csak szégyenben maradt a király. A szegény cigányék még most is élnek, ha meg nem haltak.

(forrás: <https://mek.oszk.hu/00200/00241/00241.htm>)

Balogh Arnold alkotása

Ajtai Jázmin alkotása

TÉL APÓ

(Cigány mese. Ford.: Csatlós János)

Volt egyszer egy öregasszony meg egy öregember; kis házikóban éldegéltek kettecskén egy nagy pusztaságban. Szegények voltak, mint templom egere. Az öregember hol ide, hol oda járt munkába, de persze nem sokat látott. Amit kapott, kétfelé osztotta; az egyik felét eldugta egy ócska harisnyaszárba. Így tett éveken át. Egyszer azt mondta az öregasszonynak:

- Asszony, vigyázz a pénzre; jó lesz majd, ha eljön a tél. Egy szép napon elment hazulról az ember. Egyszer csak

kopog valaki. Öreg vándor áll a kapuban, alamizsnát kér. Az öregasszony behívja, vacsorát ad neki. Megkérdezte, hogy hívják. - Tél a nevem – felelte az öreg. - Hát te vagy az a Tél apó? Akkor a tiéd ez a sok pénz! – mondta az öregasszony. Előhúzta a harisnyaszárat, amely majd szétrepedt az aranyaktól. Csodálkozik is az öreg Tél, de persze eltette a harisnyát, és odébb állt. Amikor a házigazda hazatért, és asztalhoz ült, az asszony megszólalt:

- Itt járt Tél apó, elvitte a pénzt. - Mit beszélsz?! – kiáltotta rémülten a férje.

– Csak nem adtad oda a pénzt valakinek?!

- Dehogynem! – felelte az öregasszony.

– Egy öreg járt itt, azt mondta, Tél a neve. Odaadtam neki a harisnyát.

- Koldusbotra jutottunk – mondta az öregember.

– Most aztán szedhetjük a sátorfánkat! Azonnal szedelőzködtek, és otthagyták a házikót. Csak az ócska ajtót vette hátára az öreg, hogy útközben azon aludjanak. Egy árva garas nélkül bolyongtak az országúton. Ott érte őket az éjszaka; nem volt hol álmra hajtaniuk a fejüket. Egy vénséges vén fa került az útjukba.

- Itt fogunk aludni – mondta az öreg, azzal ajtóstul felmászott a fára, és maga után húzta a vénasszonyt. El is aludtak a fa tetején. Egyszer csak lábdobogás verte fel őket álmukból.

- Valaki jön – mondta feleségének az öreg.

– Maradj csöndben, egy szót se szólj, még ha leszakad is az ég! Azzal kidugta a fejét, hogy lássa, mi történik. Emberek gyülekeztek a fa alatt.

- Ez a hely épp a legjobb a tűzrakásra. Itt nem érhet el az eső - mondták az emberek. Elemózsiát szedtek elő, és falatoztak. Kapitányuk megparancsolta, szedjék elő a pénzt. Kiforgatták minden zsebüket. Ámult-bámult a mi emberünk a fán; velük együtt számolta a sok lopott aranyat. A kapitány mindnek adott egy keveset, és a javát megtartotta magának. Egyszer csak veszekedés tört ki odalenn a zsákmányon. Az egyik rabló felkiáltott:

- Az ördög vigyen el benneteket! Gondolt egyet az öreg, közéjük dobta az ajtót, és nagyot rikkantott:

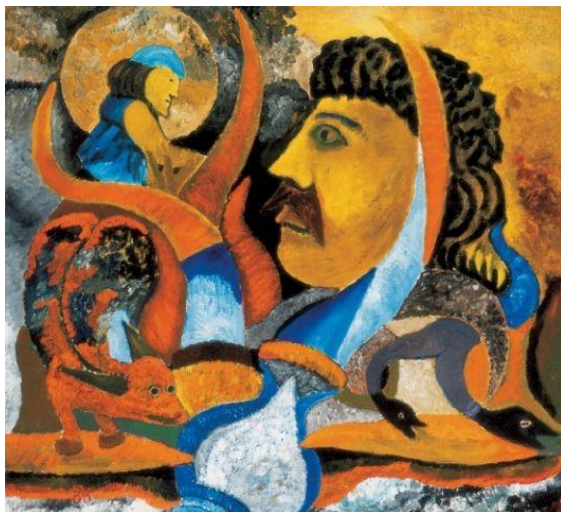
- Ne fessd a falra az ördögöt, mert megjelenik!

Jaj, de megijedtek a rablók! Futottak, otthagytak csapot-papot. Az öreg meg a felesége egykettőre lemászott a fáról, összeszedték a pénzt.

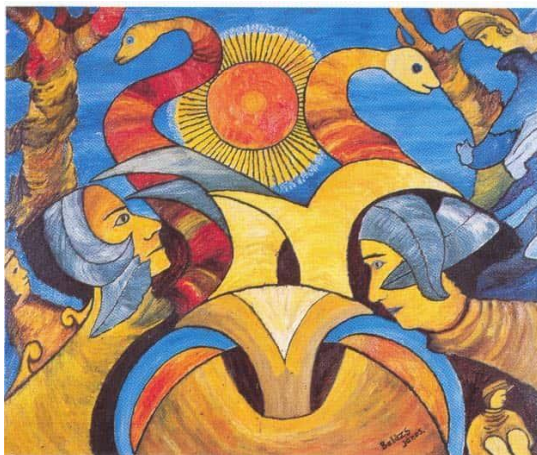
- Most már nincs mitől félni; ha akar, háromszor is eljöhét Tél apó! – mondta vidáman az öreg. Hazavitték ócska putrijukba a sok aranyat. Még ma is boldogan élnek, ha meg nem haltak.

(forrás: http://mesemorzsa.blogspot.com/2013_06_30_archive.html)

Balázs János (1905-1977) alkotásai

forrás: <https://dornvaymuzeum.hu/kiallitasok/vandorkiallitasok/balazs-janos-festomuveszeti-es-irodalmi-anvaga/>

Tartalom

DR. PINTÉR GÁBOR

*A „Romani Kris” (Cigány törvény), mint egy napjainkban
működő és érvényesülő sajátos törvénykezési forma* 5

AROS LILLA KITTI

Betekintés a cigányság kultúrájába 26

Bemutatkozik az

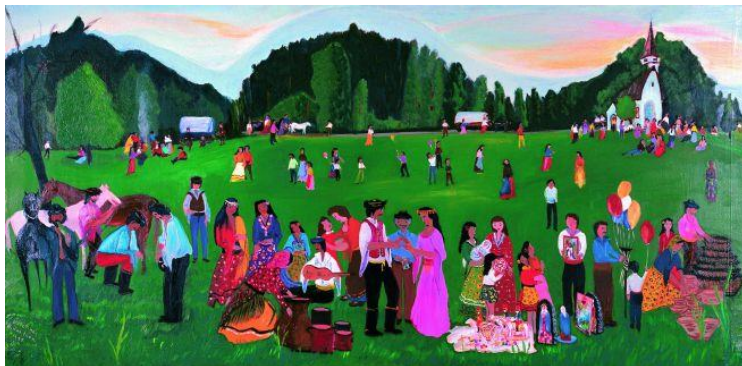
Igazgyöngy Alapfokú Művészeti Iskola 40

PAVLÓCZKI BÉLA

*Mária Terézia cigányokról szóló rendeleteinek ismertetése.*43

CSUDATARISZNYA 56

TÉL APÓ 62

Horváth Judit alkotása (forrás: www.akibic.hu)

IMPRESSZUM

SAVALE – EGYÜTT

Kiadó: Gyermekjóléti Alapítvány (Pápa)

©MINDEN JOG FENNTARTVA!

*A kötet megjelenése a ROM-RKT -19-B „Savale – Együtt”
pályázati program részeként valósult meg.*

A könyv kereskedelmi forgalomba nem kerül!

Támogató : SAVALE – EGYÜTT Roma-Magyar Együttélés
Civil Szervezet

ISBN: 978-615-81144-1-7 , 978-615-81144-2-4

Nyomdai munka: **Palatia Nyomda és Kiadó Kft.**

9026 Győr, Viza u. 4.